

Hankalan maailman kulttuuriteoriaa

Lauren Berlant 2022: *On the Inconvenience of Other People*. Durham & London: Duke University Press. 238 s.

Yhdysvaltalaisen kulttuuriteoreetikon Lauren Berlantin (1957–2021) postuumisti julkaistussa *On the Inconvenience of Other People* -teoksessa kietoutuvat yhteen monet tutkimuskysymykset, joiden parissa Berlant työskenteli läpi koko akateemisen uransa. Tutkimuksen aineistona on jälleen monilajinen, niin populaarikulttuurista kuin avantgardesta ammentava tekstivalikoima, jonka kautta Berlant lähestyy muun muassa tunteiden ja affektien politiikkaa, sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuutta sekä arkiseen ja tavalliseen juurtuneita valtarakenteita. Polveilevan kokonaisuuden läpi kulkee kirkas johtoteema, ajatus epämukavuudesta tai hankaluudesta (*inconvenience*), jokapäiväisestä ja juuri siksi niin merkittävästä hankauksen tai paineen tunnusta, jota emme Berlantin mukaan voi välttää kohtaamasta suuntautuessamme kohti itsemme ulkopuolista maailmaa, ja joka yksilösubjektin suvereniteetin fantasiaa häiritessään synnyttää meissä sekä halua että pelkoa.

Taiteiden tutkimuksen kannalta *On the Inconvenience of Other People* on relevantti teos muun muassa siksi, että se kehittää eteenpäin Berlantin laajalti sovellettua affektiteoriaa. Erilaiset keholliset, affektiiviset mekanismit, jotka määrittävät suhteitamme toisiimme ja muihin objekteihin, ovat Berlantin mukaan aina sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuneita: hermostomme ja aistielimemme ovat opetettuja ja opetettavissa, hän korostaa, ja kaikenlaiset normit ja ideologiat tekevät työtään usein juuri affektien hämärällä alueella. Tällaisesta näkökulmasta esimerkiksi kaunokirjallisia tekstejä ei ole mahdollista tarkastella erillään sosiokulttuurisista prosesseista, joihin niiden affektiiviset vaikutukset aina kytkeytyvät ja joita ne toisaalta voivat muokata avaamalla reittejä uusille kokemisen muodoille.

Kirjallisuudentutkijaa Berlantin viimeisessä teoksessa kiinnostanee myös sen kokeileva metodologia, jossa maailman sotkuisuuteen ja jatkuvaan liikkeeseen sitoutunut uusmaterialistinen perspektiivi yhdistyy yksittäisten tekstien huolelliseen lähilukemiseen ja muotoanalyysiin. Teoksen ilmaisu on esseemäistä ja vapaasti virtailevaa, mutta tarkkaa: Berlantin ajattelulleen ja kirjoittamiselleen raivaama liikkumatila perustuu huolella mietittyyn ja muotoiltuun teoreettiseen kehykseen, jota hän erittelee kirjan johdantoluvussa systemaattisemmin kuin missään aiemmassa julkaisussaan. Avainkäsitteiksi nousevat *infrastrukturalismi*, näkemys sosiaalisista ja kulttuurisista rakenteista läpikotaisin materiaalisina ja konkreettisina, asteittain muotoutuneina ja aina jossain määrin joustavina prosesseina, sekä Foucault’lta lainattu *heterotopia*,

jolla Berlant tarkoittaa erilaisten vielä muotoutumassa olevien, toisiinsa vaikuttavien vaihtoehtoisten elämismaailmojen väljää muodostelmaa. Mitenkään järjestelmällisesti hän ei näihin käsitteisiin enää johdannon jälkeen palaa, mutta ne ohjaavat kaiken aikaa teoksen fokusta ja lähestymistapaa.

Berlant kutsuu teoksen lukuja kokeiksi (*assay*), joiden tarkoituksena on hahmotella erilaisia ajattelun ja kokemisen strategioita kangistuneilta ja ylitsöpäsemättömiltä tuntuvien kulttuuristen rakenteiden löysentämiseksi (*loosening*). Esimerkiksi *Viimeinen tango Pariisissa* -elokuva ja sen ympärillä käytyjä keskusteluja tarkastelemalla Berlant lähestyy seksuaalisuutta erilaisten positioiden ja kiintymysten episodisen kokeilemisen alueena, luoden näin vastateoriaa kulttuurissamme ylikorostuneille seksuaalisen ”tapahtuman” genreille. Claudia Rankinen *Don't Let Me Be Lonely* -teoksen kautta hän puolestaan luonnostelee eräänlaista queeriä epämukavuuden orientaatiota, jota määrittää halu pysytellä kohteen läheisyydessä ilman siihen liittymisen tai sen omistamisen tavoitetta.

Tämänkaltaiset tiivistelmät eivät kuitenkaan tee oikeutta Berlantin ajattelulle, koska hän on raivostuttavuuteen saakka täsmällisyyttä tavoitteleva teoreetikko, joka ei anna lukijansa hetkeksikään unohtaa käsittelemiensä ilmiöiden monisäikeisyyttä ja limittäisyyttä. Laveat yleistyksset, jyrkät vastakkainasettelut tai nokkelat kiteytykset eivät kuulu hänen tyyliinsä. Sen sijaan Berlantin virkkeet ovat täynnä sekä-että-rakenteita ja pitkiä luetteloita, mikä tekee *On the Inconvenience of Other People*stä toisinaan raskastakin luettavaa. Ilmaisun kompleksisuus kytkeytyy kuitenkin suoraan teoksen viestiin ambivalenssista positiivisena arvona, eräänlaisena jännitteenä tai latauksena, jota ilman ei voi syntyä erilaisten toimijoiden välisiä uutta luovia yhteyksiä.

Vaikka Berlant oli kaikenlaisten yhtenäisyyden vaatimusten väsymätön kriitikko, joka purki tutkimuksissaan osiin heteronormatiivisuuden ja kansallistunteen kaltaisia massiivisia kulttuurisia rakenteita, pyrki hän samalla alati hahmottelemaan vaihtoehtoisia yhteisen sitoutumisen ja järjestäytymisen muotoja, joissa positioiden moninaisuus ei toimisi esteenä solidaarisuudelle, vaan kollektiivisen toiminnan keskeisenä liikevoimana. Tämä työ jäi kesken, ja Berlantin kuolema merkitsee valtavaa menetystä akateemiselle yhteisölle, mutta *On the Inconvenience of Other People* on ainakin sikäli sopiva päätös hänen elämäntyölleen, että sen keskiössä ovat nimenomaan kollektiivisen elämän peruseräpäätteet, ihmisten välisten yhteyksien primääriset ehdot, riskit ja mahdollisuudet.

Berlantin mukaan ilmiöiden ambivalenssin ja hankaluuden tiedostamisen ei tarvitse johtaa lamaan, ja hänen tekstinsä päättyvätkin usein jonkinlaisen poliittisen aktivismin periaatteen muotoiluun. *Cruel Optimism* -teoksensa lopussa Berlant hahmotteli uudenlaista kehollista ja affektiivista solidaarisuutta, jossa sitoutuminen kohdistuisi yhteisen ideologian tai tulevaisuudessa siintävien lupausten sijaan kollektiiviseen, demokraattiseen prosessiin itsessään. *On the Inconvenience of Other Peoples* heterotooppinen näkökulma etsii muutoksen mahdollisuuksia hyvin pienistäkin eleistä tai positioista, ja

teoksen päättävä taisteluhuutokin on hiljaisempi, armollisempi. Jo pelkkä jaettujen tilojen ja muotojen läheisyyteen hakeutuminen, epämukavuudelle altistuminen ja epämukavuuden aiheuttaminen, merkitsee tietynlaista osallistumista ja muutosvoimaa, Berlant vihjaa: "... the power to keep, let's just say, showing up."

Se, mikä Berlantin perinnössä voisi kaikkein eniten hyödyttää ja innoittaa juuri kirjallisuudentutkimusta, on hänen tapansa käsitellä aineistojaan: kyky lukea rinnakkain hyvin monenlaisia tekstejä kiinnittäen ne samalla kaiken aikaa konkreettiseen, elettyyn todellisuuteen. Berlantin tutkijapositio oli yhtä aikaa analyyttinen ja osallistuva, huolellisesti kontekstualisoiva ja silti yllättäviin, luoviin tulkintoihin venyvä. Hän ei koskaan luopunut jatkuvan historiallistamisen periaatteesta, mutta *On the Inconvenience of Other Peoples* hän huomauttaa myös, että yksinkertainen kontekstualisointi voi olla väkivaltaisenkin ele pakottaessaan singulaarisen tapahtuman tiettyyn historialliseen muotoon tai genreen. Hänen omat intuitiiviset ja spekulatiiviset lukutapansa pyrkivät tekemään oikeutta kontekstualisoinnin prosessin loputtomuudelle: meidän on jatkuvasti kyseenalaistettava käsityksiä siitä, mikä on määrätyn tekstin tai ilmiön relevantti kehys, Berlant muistuttaa, ja uskallettava lukea aineistojamme myös "väärissä" konteksteissa. Vain yhteisesti kokeilemalla ja tunnustelemalla voimme muodostaa parempia tietämisen ja elämisen tapoja keskeneräisessä, rikkonaisessa, hankalassa maailmassa.

Tuukka Salonen

Abstracts

Kaiju Harinen

Minna Salami's Forms of Narrative Activism: Afrocentric, Feminist, and Autobiographical Storytelling

The article analyzes the autobiographical elements of feminist knowledge production in the narrative nonfiction work *Sensuous Knowledge. A Black Feminist Approach for Everyone* (2020, *Aistien viisau*) by Afrocentric feminist and social critic Minna Salami. It investigates how and why the autobiographical narrator of her essays uses personal material such as childhood memories, old diary entries, and traumatic experiences of racist discrimination and sexual violence, and argues that autobiography as a narrative strategy forms a central part of the author's narrative activism and knowledge production. The analysis shows that through her personal stories Salami produces new, Afrocentric perspectives that are inspired by Black Feminism and African traditional knowledge. These amount to "sensuous knowledge", a combination of rational thinking and emotional intelligence. Salami's essays are counter-narratives to supposedly neutral Europatriarchal knowledge. Through the medium of exemplary personal stories, Salami offers her readers new and alternative modes of narrative and moral agency. Personal and affective stories make the theoretical perspectives more understandable and concrete, emphasizing the political significance of the book with intimate form.

Keywords: *Afrocentric feminism, sensuous knowledge, narrative activism, narrative agency, autobiographical counter-narrative*

Anna Helle

"There is still hope in that bleak world." Reading Emmi Itäranta's *Teemestarin kirja* in the Framework of Empirical Ecocriticism

The article deals with a case study in which a small group of literature students read Emmi Itäranta's *Teemestarin kirja* (2013, *Memory of Water*) from the perspective of climate change. The students were asked to write an essay about the novel and to participate in a group interview. The case study belongs to the field

of empirical ecocriticism with theory-based thematic analysis as its method. In the article, results are divided between five themes: the reading experiences, the dystopian world of the novel, the relationship of the fictional world to contemporary reality, the influence of narration and style, and the encouraging or discouraging nature of *Teemestarin kirja*. The participants of this study do not represent random readers as they are likely to be more skilled readers than average. They were also familiar with climate change issues already before participating in the study. Based on this research, however, it seems that reading *Teemestarin kirja* helps readers to imagine consequences of climate change not only for the environment but also for people and societies. One key observation is that the characters remain distant to the readers, while the fictional world of the novel is perceived as impressive.

Keywords: *empirical ecocriticism, climate fiction, reception theory, ecodystopia*

Kaisu Rättyä

Empathic Reflectivism in Hannele Huovi's Young Adult Novels

The article analyzes Hannele Huovi's young adult novels *Madonna* (1986), *Vladimirin kirja* (1988), *Tuliraja* (1994), and *Lasiaurinko* (1996) from the perspective of narrative empathy. It asks what kinds of meanings texts and narratives can have in young adults' identity search and ethical considerations. The article examines how narration and reflective structures, such as reflective mirrors and surfaces, create empathy and facilitate characters to contemplate their identities in Huovi's novels. The focus is on the vivid use of settings, nested levels of narrative, and metanarrative commentaries. Through this approach, the article suggests the concept of empathic reflectivism for describing the distinctive narrative style in Huovi's novels. While reflectivism refers to the combination of reflection in themes and narrative structures used to represent the processes of identity search, in emphatic reflectivism the reflective surfaces and mirrors provide empathy positions for both characters and readers. Huovi uses emphatic reflectivism not only to strengthen the affective potential of the novels, but also to distance the reader from experiences which may affect them negatively. The article thus contributes to Finnish research on affective narratology by suggesting the concepts of emphatic reflectivism and empathy position to the field of young adult literature research.

Keywords: *narrative empathy, reflectivism, young adult novels, Hannele Huovi*

The Urge to Become One with the Horse. On the Relationship between Horse and Girl in Inger Frimansson's Horse Novels

A literary genre in which animals play a leading role is the horse book (Swedish: *hästbok*). This article examines how Inger Frimansson's horse book series *KoNa-klubben* (2011–2015) portrays relationships between humans and horses, and how these interspecies relationships can be understood from a posthumanist perspective. The article argues that the life at the stables described by Frimansson is a milieu characterized by knowledge traditions and economic interests, but within these frames arises an interspecies love story; one of bodily and out-of-body love. The article investigates the horse book's potential to be a popular and girl-focused outpost for a posthumanist understanding of the world and human relationships to non-human agents.

Keywords: *Inger Frimansson, girlhood studies, practical knowledge, posthumanism, feminism, horses*

Tule jäseneksi Kirjallisuudentutkijain Seuraan!

Jäsenenä saat seuran julkaiseman *Avain*-lehden neljästi vuodessa sekä oikeuden osallistua seuran järjestämiin seminaareihin ja muihin tilaisuuksiin.

Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain

Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti *Avain* on tapa päästä sisään kirjallisuudentutkimuksen maailmaan. Se tarjoaa tieteellisten artikkelien, tutkimus- ja kirja-arviointien lisäksi erilaisia puheenvuoroja kotimaisesta ja ulkomaisesta kirjallisuudesta ja sen tutkimuksesta. Lisäksi se pyrkii herättämään keskustelua kirjallisuudentutkimukseen liittyvistä ajankohtaisista aiheista.

Avain jatkaa kirjallisuudentutkimuksen äänitorvena seuransa 90 vuoden kokemuksella.

Neljästi vuodessa ilmestyvä *Avain* on Kirjallisuudentutkijain Seuran lehti, jonka paperisen version saa seuran jäsenetuna. Jäseneksi voi liittyä täyttämällä osoitteesta <https://www.kirjallisuudentutkimus.fi/liity-jaseneksi/> löytyvän jäsentietolomakkeen sekä maksamalla jäsenmaksun Seuran tilille FI90 8000 1201 4734 45. Jäsenmaksu on 48€ (viitenumero 1009) tai 27€ opiskelijoille, työttömille, eläkeläisille ja apurahatutkijoille (viitenumero 2008). Avaimen irtonumeroita voi ostaa sihteeriltä 15 € kappalehintaan.

Ilmoittamalla sähköpostiosoitteesi seuran sihteerille (sihteeriksi.kts@gmail.com) pääset mukaan myös seuran postilistalle, jolla tiedotetaan alaan liittyvistä tapahtumista. Listaa käytetään myös tiedonhankintaan, sekä keskusteluun kirjallisuutta ja kirjallisuudentutkimusta koskevista ajankohtaisista aiheista.

Lisätietoja seurasta: <https://www.kirjallisuudentutkimus.fi/>